

ВРЪЗКАТА МЕЖДУ СРЕДНОТО И ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ КАТО ПРОБЛЕМ НА ЧУЖДООЕЗИКОВОТО ОБУЧЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ

Николай Бакалов, Милена Сахакян

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Настоящата статия разглежда проблемите на чуждоезиковото обучение в средното и висшето образование през призмата на връзката между двете системи. По отношение на средното образование се разглеждат трудностите, пред които са изправени учителите и учениците при усвояването на чуждоезикови компетенции, а във висшето образование се фокусира върху проблемите в подготовката, с която идват учениците от средното образование. Тезата на авторите е, че тези проблеми биха могли поне частично да бъдат облекчени с по-подробно нормативно регулиране на трансфера на знания между двете системи. По този начин биха се постигнали хармонизация между двете системи и взаимно разбиране на предизвикателствата и проблемите, пред които е изправена другата страна.

Ключови думи: лингводидактология; трансфер на знания; средно образование; висше образование; чужди езици

Увод

Чуждоезиковото обучение никога не е било изправяно пред предизвикателства, съпоставими по дълбочина и мащаб с тези, които днес му поставят глобализацията и изкуственият интелект. От една страна, технологиите превръщат разстоянията във все по-малозначителен фактор и вече са налице множество признаци, които показват, че работната среда на бъдещето ще бъде многоезична. От друга страна, все по-бързо развиващият се изкуствен интелект открива пред обикновения потребител невиджани досега възможности да обработва и създава информация на чужд език. Тези две предизвикателства поставят ред въпроси пред чуждоезиковото обучение – какви знания, умения и компетентности са необходими, за да могат новите предизвикателства да бъдат посрещнати успешно. Не по-малко важен въпрос е как трябва да се промени чуждоезиковото обучение, за да могат учениците и студентите да се превърнат в специалисти, които уверено ще се реализират на бъдещия трудов пазар. В България вече започват да се появяват изследвания, които предлагат

нови направления за преосмисляне на основните роли в образователния процес. Така например проф. Гергана Петкова акцентира върху себеосъзнаването в хода на образователния процес и изграждането на връзка със заобикалящата среда (Petkova 2020, p. 10).

В настоящата статия се застъпва тезата, че един от възможните начини за справяне със съвременните предизвикателства е изоставянето на модела на две отделни, изолирани системи на образование и изграждането на устойчива връзка между средното и висшето образование в областта на чуждоезиковото обучение. Тази връзка следва да бъде двупосочна и да осигурява плавен преход между двата етапа на образование. На следващо място неподходящите метрики за оценка на работата на системата водят и до проблеми в чуждоезиковото обучение и на двата образователни етапа.

Образованието в България като различни системи

Образованието в България е обект на подробна правна регламентация, съдържаща се в Конституцията на Република България, Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), Закона за висшето образование (ЗВО), както и ред правилници и наредби на министъра на образованието. Тази правна регламентация разделя образователния процес на следните основни системи – на предучилищно образование, училищно образование и висше образование. Разглеждането на предучилищното и училищното образование, от една страна, и висшето образование, от друга страна, като отделни системи ясно показва, че държавната политика е те да се третира като отделни самостоятелни елементи, а не като фази на образователен процес, който започва от детската ясла, преминава през училището и университета и продължава през целия живот.

Фокусирането върху думата „система“ не е самоцелно. Самото понятие „система“ има множество дефиниции, като една от тях, особено подходяща за настоящото изложение, е на американския организационен теоретик Едуардс Деминг и звучи така: „системата представлява мрежа от взаимосвързани компоненти, които функционират съвместно за изпълнението на целите на системата“ (Deming 2018, p. 57). Деминг изрично подчертава значението на целта за съществуването на система. За него тя е *conditio sine quo non* за всяка една система. Без цел системата престава да съществува. Разделянето на образованието на две отделни системи всъщност предполага и наличието на две отделни цели. И действително, докато чл. 2 от ЗВО посочва, че целите на висшето образование са две – подготовката на висококвалифицирани специалисти над средното образование и развитието на науката и културата, то в чл. 5 от ЗПУО е формулирана една палитра от цели, някои от които, като формиране на устойчиви нагласи и мотивация за учене през целия живот, са напълно приложими и за висшето образование. Това съществено ограничаване на

целите, поставени пред висшето образование, намира отражение и в правната регламентация на връзката между двете системи и води до ред проблеми.

Чуждите езици в средното образование

Обучението по чужди езици в средното образование се ръководи от държавни образователни стандарти, които не са съобразени с изискванията на висшето образование, поради което за много студенти началният етап на следването в университет се превръща в предизвикателство, включващо стресираща адаптация.

Министърът на образованието на Република България задава конкретни цели за всеки клас, съответстващи на Общата европейска езикова рамка (ОЕЕР) и действащи съгласно учебната програма по съответния език. Тези стандарти определят очакваните нива на владееене, които учениците трябва да достигнат в резултат на обучението при завършване на определена образователна степен или етап, съответстващо на нивата на владееене на чужд език A1 – B2.1. Валидността им се потвърждава ежегодно, като измененията и допълненията влизат в сила чрез заповед на министъра на образованието за съответната учебна година.² Според вида на подготовката, общообразователна или профилирана, се определя и обучението по чужд език. За всеки от двата вида подготовка действа различна наредба. Тук наблягаме на задължителното изучаване на чужд език при общообразователната подготовка, тъй като тя засяга по-голямата част от учениците в България и има много по-голямо влияние върху нагласите за промяна на националната стратегия спрямо трансфера на знания между средното и висшето образование в областта на чуждоезиковото обучение.

В България задължителното изучаване на чужд език стартира във втори клас. Въпреки че децата усвояват по-лесно чужди езици в по-ранна възраст, чрез новите учебни програми учениците имат възможност да започнат изучаването на нов език и в първи гимназиален етап и да постигнат успешното му овладяване до съответните нива към момента на завършване на средно образование. Във връзка с все по-голямата нужда да се повишат езиковата и общата култура на учениците и да се изградят межкултурни компетентности, без да се negliжира националната идентичност, в рамките на Европейския съюз се наблюдава както спадане на възрастта за започване на задължително изучаване на втори чужд език, така и увеличаване броя на задължително изучаваните чужди езици. По статистически данни на „Евростат“ през 2022 г. над 90% от учениците, обучавани в средната степен на образование в девет европейски държави, са изучавали два или повече чужди езика. На върха на класацията са Франция с 99,7%, Румъния и Словакия с 98,9%, сравнени със 7,5% в Португалия и 24% в Италия. За България данните показват 77,1%, което ни отрежда на 15-о място.³ Интересен факт е, че що се отнася до профили-

раната подготовка, в същата класация България е на 6-о място с 47,1%, като на водещо място тук отново е Румъния. Този факт отразява последните тенденции чуждите езици да бъдат често избирани като профилиращи предмети във втори гимназиален етап от учениците не само в езиковите, но и в математическите и природо-математическите гимназии. С приемането на промените в Закона за предучилищното и училищното образование и влизането им в сила от учебната 2016/2017 година чуждите езици се очертаха като едно от основните средства за обучение по различни общообразователни учебни предмети и начин за изграждане на умения за учене, работа в екип, самостоятелно развитие и повишаване на езиковата и общата култура.

Въпреки изложените данни целите, свързани с чуждоезиковото обучение, често се оказват амбициозни и зависят от качеството на обучението и наличните ресурси в различните училища в България. Липсата на достатъчно квалифицирани учители по чужди езици в малките населени места се отразява значително върху адекватността и приложимостта на използваните методи на преподаване на чужд език в гимназиален етап. Макар през последните години да се наблюдава често съчетаване на традиционни и модерни подходи, все още **граматико-преводният метод** остава широко използван, като се набляга на упражненията за четене, писане и превод. Комуникативният подход, който да даде приоритет на уменията за слушане, които се тестват чрез задължителните държавни зрелостни изпити в края на 12. клас, все още е по-разпространен и търсен предимно сред учителите в езиковите и профилираните гимназии в областните градове и столицата. Резултатите от задължителните държавни зрелостни изпити по английски и немски език (ниво В2) през майската сесия на 2024 г. показват най-висок среден успех спрямо брой ученици при училища в София-град, Варна, Пловдив и Русе³. Любопитен факт е, че училищата са не само с езиков профил, но и с математическа насоченост, като за първите места се съревновават както държавни, така и частни училища.

Друго голямо предизвикателство при преподаването на чужд език в средното образование е големият акцент върху стандартизираните тестове. Учениците често биват оценявани чрез писмени изпити, фокусирани върху граматиката и лексиката. Този подход стимулира ученето наизуст и подготовката за тестове вместо практическото използване на езика. В резултат на това учениците могат да постигнат високи резултати на писмени тестове, като в същото време се борят с комуникацията в реалния свят. Обучението в класната стая има тенденция да остава теоретично, с недостатъчен акцент върху интерактивни или ситуационни упражнения (Dacheva 2019). Освен това учениците имат ограничено излагане на културата, свързана с целевия език. Възможностите за практикуване с носители на езика или участие в програми за езиков обмен са оскъдни. Тази липса на връзка между обучението в класната

стая и практическото приложение представлява ключово предизвикателство за подобряване на чуждоезиковото обучение в България.

Много често изходното ниво в края на учебната година, определяно най-често чрез тестове, не показва очакваните резултати или не отразява реалното състояние. В българските средни училища обучението по чужди езици се фокусира предимно върху фундаментални знания, включващи лексика, граматика и основни комуникационни умения. Учебната програма набляга на изграждането на солидна основа в граматическите правила и лексикалните структури, което позволява на учениците да съставят прости изречения и да участват в основни разговори. Този основен подход гарантира, че учениците могат да постигнат базово ниво на владееене на избрания език, най-често английски, френски, немски или руски език, но не гарантира приложимост и последващо надграждане. В ерата на все по-мултикултурно и мултиетническо общество чуждоезиковото обучение в средното образование трябва да измести фокуса много повече върху опознаването на другите култури и изграждането на умения и културни компетентности. За съжаление, голяма част от учениците не осъзнават необходимостта от владееене на чужд език и развитие на езиковите си умения на чисто прагматично ниво. И тук е ролята на специалисти, преподаватели и учени да намерят начин за осъществяване на този преход и трансфер на вече получените в средното образование знания по чужди езици към една по-висока, надграждаща степен в рамките на различните етапи на висшето образование.

Чуждите езици във висшето образование

Светът се глобализира непрекъснато и необходимостта от владееене на езици от всеки човек отдавна е вън от съмнение. Изграждането и следването на една обща стратегия за развитието на чуждоезиковото обучение в България трябва да бъде не самоцелна и еднократна инициатива, а част от образователната, езиковата и културната политика на страната.

Според Бърнард Сполски езиковата политика включва решенията, принципите и практиките, които влияят върху използването на езика в дадена общност или общество. Но той също така подчертава, че езиковата политика действа на множество нива – от индивидуалния избор до институционалните и националните стратегии, и се оформя от сложните взаимодействия между социални, политически, икономически и културни фактори (Spolsky 2004, pp. 5 – 11). Един от основните фактори в тази концепция е управлението на езика, което представлява целенасочени усилия или намеси, осъществени от институции, правителства или организации с цел влияние върху използването, усвояването и статуса на езика. Това включва законодателство, образователни изисквания, свързани с езика, и политики за стандартизация. Изучаването на чужди езици в университетите е съобразено с Болонската декларация от

1999 г., която касае хармонизирането на висшето образование в Европейския съюз и според която е задължително да се изучава чужд език, независимо от университета, изучаваната специалност и нивото на владеење на определен език. С въвеждането на Общата европейска езикова рамка през 2001 година се поставя и началото на единна организация за чуждоезиково обучение в рамките на Европа. Благодарение на единни езикови критерии за установяване на степента на владеење на основните четири езикови умения – слушане, четене, говорене, писане, се въвежда и систематизиране на чуждоезиковото обучение в образователната система в България.

Във висшето образование изучаването и преподаването на чужди езици служи за надграждане на основните умения, придобити в средното образование, като акцентът вече е върху езикови умения като академично писане, критично четене и овладяване на специализирана лексика. Университетите очакват студентите да демонстрират способност за писане на добре структурирани и аргументирани есета, възприемане и анализ на сложни текстове, дискусии по научни и академични теми и непрекъснато усъвършенстване. Фокусът върху непрекъснатото надграждане, както и широкият избор от дисциплини, които се изучават във филологическите специалности в университетите гарантира, че студентите са подготвени да участват в глобалната академична и професионална среда. За разлика от тях средните училища обикновено дават приоритет на основните езикови умения като лексика, граматика и основна комуникация, като имат за цел да осигурят на учениците общо владеење на езика. Тук именно се получава и едно от основните противоречия – несъответствието на учебните програми между средното и висшето образование, което се дължи на факта, че средното и висшето образование се разглеждат като отделни системи.

Докато в средното образование преобладават насоките и ръководството на учителите, във висшето образование акцентът в чуждоезиковото обучение пада върху самообучението и интердисциплинарното приложение на езиковите умения. Освен това, владеењето на чужд език често се свързва с проучване на литература и изследвания, изискващи от студентите да прилагат езиковите си умения в различни области. Този холистичен подход, от една страна, подобрява езиковата компетентност и подготвя студентите за сценарии от реалния свят, но от друга – се оказва предизвикателство. Свикнали със структурирания и ръководен подход на средното образование, студентите се затрудняват да преминат към автономния стил на учене, не успяват да отговорят на изискванията за езикова подготовка и много често се отказват в хода на своето обучение.

Друг съществен проблем, дължащ се на недостатъчната приемственост между чуждоезиковото обучение в средното образование и университетите, са неравномерните нива на подготвеност сред студентите. Вариациите в качеството на средното образование в различни части на България често водят

и до затруднен преход към висшето образование. Липсата на стабилна връзка и обвързваща стратегия в чуждоезиковото обучение влошава способността на студентите да отговорят на изискванията на висшето образование, и изисква стратегии за ефективно преодоляване на разделението.

Разликите в методите на преподаване допълнително изострят разединението. Средните училища често не успяват да подготвят учениците за напреднало и практическо използване на езика, което се изисква във висшето образование. Въпреки че учениците могат да се справят отлично с граматическите упражнения или с преминаването на стандартизирани тестове, те често се оказват неподготвени за университетския модел на независимо обучение. В резултат на това често се разчита на коригиращи или мостови програми, предназначени да преодолеят пропуските в техните езикови умения.

Тези програми, макар и полезни, представляват допълнителна тежест както за студентите, така и за институциите. Те подчертават належащата нужда от по-добро съгласуване между средното и висшето образование както по отношение на учебните програми, така и на методологиите на преподаване, за да се гарантира, че учениците са адекватно подготвени за изискванията на напредналото езиково обучение. Според Веселинов „Лингводидактологията е призвана да актуализира вижданията си за функциите на своята система от класически образователни субекти и ценности, като ги превърне в активни участници, които със своите действия и взаимодействия имат за задача да оптимизират визираните образователни резултати в условията на съвременните интеграционни процеси“ (Vesselinov 2020, p. 7).

Всички изброени дотук положения и предизвикателства показват, че справянето с липсата на връзка между средното и висшето образование в преподаването на чужди езици изисква многостранен подход, съсредоточен върху съгласуване на учебни програми, нужда от прилагане на иновативни практики на преподаване и установяване на стабилни системи за подпомагане на учениците и студентите. Сътрудничеството между средните училища и университетите е от съществено значение, защото само чрез съвместни усилия ще могат да се минимизират различията и да се съгласуват приоритетите на преподаване, методологиите и критериите за оценка. А съгласуването на учебните програми и разработването на унифицирани национални или регионални рамки за езиково обучение ще осигурят плавно преминаване от средно към висше образование. За целта обаче е необходимо трансферът на знания между двете системи да стане приоритет и да получи съответната правна регламентация.

Регламентация на трансфера на знания между средното и висшето образование

Връзката между висшето и средното образование в България не е обект на подробна правна регламентация. Причината за това е, че задълбочаването

на връзката между двете нива на образование не се разглежда като средство за постигане на стратегически цели в областта на образованието. В Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021 – 2030 г. (Стратегията) е посочено: „С цел подобряване на връзката между институциите за висше и средно образование и повишаване на качеството на профилираната, професионалната и специализираната подготовка беше осигурена възможност за сключване на до две споразумения между държавни висши училища и държавни или общински училища от системата на предучилищното и училищното образование. Предвид съществените различия в броя на ПН в различните висши училища, тази мярка трябва да бъде доразвита, за да се даде възможност за коопериране на по-големите висши училища с повече партньори според спецификата на обучението“.

Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 – 2030) (Стратегическата рамка), изготвена от министъра на образованието и науката, също не придава особено значение на връзката между средното и висшето образование. В Приоритетна област 8 „Учене през целия живот“, Цел 8.1. Разширяване на възможностите за учене през целия живот, на предпоследно място е записано „Насърчаване и прилагане на мерки за осигуряване на проходимост между средното и висшето образование, позволяваща гъвкави и мотивиращи пътеки за научни интереси и усвояване на професия“. Не е уточнено в какво ще се изразява въпросната „проходимост“ и как ще се реализира тя.

Тази пестеливост относно подобряването на връзката между средното и висшето образование на стратегическо ниво намира отражение и в пестелива правна уредба на законово ниво. В чл. 3, ал. 2 ЗПУО са изброени принципите в системата на училищното и предучилищното образование. Макар образованието да е обявено за национален приоритет, нито един от единадесетте принципа не е насочен към изграждане на връзка между средното и висшето образование, която да обуслови плавен преход на учениците към университета. Значението на този пропуск се усилва, когато бъдат взети предвид целите, декларирани в чл. 7 ЗПУО. Много от заложените цели, като формиране на устойчиви нагласи и мотивация за учене през целия живот, придобиване на компетентности за разбиране на глобални процеси, тенденции и техните взаимовръзки и др., на практика се явяват общи за средното и за висшето образование.

Трансфер на знания между висшето и средното образование, насочен към ученици и студенти

Първата правно регулирана възможност за трансфер на знания между висшето и училищното образование се основава на образователната автономия. В чл. 28, ал. 3 и 4 ЗПУО са уредени споразуменията за съвместно обучение,

като е предвидена възможност обучението по някои или по всички учебни предмети и/или модули за придобиване на профилираната, професионалната или специализираната училищна подготовка да се извършва от лица, заемащи академични длъжности.

На следващо място връзка, макар и обратна, между средното и висшето образование е уредена в чл. 214 от ЗПУО, който предвижда, че в детските градини и училищата от предучилищното и училищното образование се провежда практическа подготовка на студенти, обучаващи се по съответното професионално направление, и лица с висше образование, които се обучават за придобиване на професионална квалификация учител. Организацията и провеждането на тази практика се извършват въз основа на договор, сключен между детската градина или училище и висшето училище.

Трансфер на знания между висшето и средното образование, насочен към педагогически специалисти

Друг ключов елемент от трансфера на знания между двете системи на образование се явява трансферът на знания към педагогическите специалисти. Съгласно чл. 219, ал. 1, т. 5 ЗПУО едно от основните права на педагогическите специалисти е правото на повишаване на квалификацията. Освен право, съгласно чл. 221, ал. 3 ЗПУО, повишаването на квалификацията е и ежегодно задължение на педагогическите специалисти. Изпълнението на това право и задължение се извършва от специализирани обслужващи звена, от висши училища, научни организации и обучителни организации. Тази базисна правна регламентация на ЗПУО е доразвита в Наредба № 15 от 22.07.2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти (Наредба № 15). Ключов момент от нея, свързан с трансфера на знания между висшето и средното образование, е придобиването на професионално квалификационни степени от педагогическите специалисти. Съгласно чл. 55, ал. 1 от Наредба № 15, въз основа на достигнатото равнище на квалификация педагогическите специалисти могат да придобиват последователно от пета до първа професионално квалификационни степени, като пета е най-ниска, а първа – най-висока. Съгласно ал. 4 от същия член процедурата по присъждане на професионално квалификационни степени се осъществява от департамент на висше училище, което провежда обучение за придобиване на професионална квалификация „Учител“ със съответните програмни акредитации. По този начин висшето образование придобива ключова роля за професионалната квалификация на педагогическите специалисти, а от там и върху тяхното кариерно израстване. Съгласно чл. 69, ал. 3 от Наредба № 15 придобитата професионално квалификационна степен се явява една от предпоставките за кариерно развитие на педагогическите специалисти, а ал. 4 посочва, че по-високата професионално квалификационна степен

е основание за по-бързо кариерно развитие независимо от учителския стаж. В последващата уредба на степените на кариерно развитие на педагогическите специалисти придобиването на професионално квалификационна степен неизменно е посочено като едно от условията за придобиване на съответната степен.

Вече повече от седем десетилетия Софийският университет „Св. Климент Охридски“ осъществява повишаване квалификацията на учителите чрез своя Департамент за информация и усъвършенстване на учители (ДИУУ). Обучението в ДИУУ се осъществява съвместно с преподаватели от всички факултети на СУ „Св. Климент Охридски“, като значителна част от обучителите са съавтори на държавни образователни изисквания за учебно съдържание. Резултатът е много ценен – двустранен трансфер на информация между средното и висшето образование. Учителите, преминали курса на обучение, се запознават с най-новите методологически и практически насоки, а учените, разработили такива практики и методи, получават от първа ръка информация за тяхната ефективност и възможности за усъвършенстване.

Независимо от съществуващите положителни практики, разработени между средното и висшето образование, правната регламентация на възможностите за трансфер на знания между средното и висшето образование остава недостатъчна. Това, на свой ред, води и до пропускане на възможности за ефективен трансфер на знания между висшето и средното образование. Този извод се потвърждава и от анкета, проведена сред 257 преподаватели по чужди езици от системата на средното образование.[□] На въпроса „Смятате ли, че връзката между средното и висшето образование у нас е на достатъчно добро ниво?“ най-голям процент респонденти – 40,1%, са отговорили „Смятам, че не е на достатъчно добро ниво“, а други 11,3% са отговорили „Връзката изобщо отсъства“. На въпроса „Смятате ли, че представители на средното образование участват достатъчно в процеса на разработване на стратегии за развитие на чуждоезиковото обучение?“ 33,6% от анкетираните отговарят „Не“, а други 23,8% отговарят „Относително рядко“. Приблизително две трети от преподавателите считат, че сътрудничеството между Министерството на образованието и науката, средното и висшето образование е недобро или напълно липсва.

На първо място, е необходимо трансферът на знания между висшето и средното образование да намери подобаващото му се място като приоритет в стратегическите документи, които определят развитието на образованието в Република България. De lege ferenda е необходимо да се преразгледа моделът, при който средното и висшето образование се разглеждат като две отделни системи, и вместо това да се премине към разглеждането им като два етапа на една образователна система, насочена към създаване на квалифицирани специалисти за пазара на труда. По този начин висшето и средното образование

ще станат значително по-отворени едно към друго и ще се стимулират възможностите за трансфер. От ключово значение е средното и висшето образование да работят в синхрон, защото продуктът на средното образование е ресурсът, с който работи висшето образование, и на свой ред, неговият продукт е ресурсът, който получава пазарът на труда в сферата на педагогическите кадри, включително за средното образование. Разделянето на образованието на отделни системи с отделни цели затруднява хармонизацията на работата им, което води и до по-ниски резултати.

Заключение

В образователната си политика България се опитва да следва водещите европейски тенденции, включително в областта на езиковото обучение, но поради несъвършенства в структурата на образователната система не може да достигне желаните резултати. Преодоляването на пропастта между средното и висшето образование в преподаването на чужди езици е от съществено значение, за да се гарантира, че учениците и респективно студентите са подготвени да отговорят на изискванията на един глобализиран и взаимосвързан свят. Ключовото решение се крие в хармонизирането между системите на висшето и училищното образование, което изисква разработването на единни национални рамки за езиково обучение. Такива рамки биха установили ясни, стандартизирани очаквания за нивата на владееене на изучаваните езици през образователните етапи. Освен това, насърчаването на сътрудничеството между средните училища и институциите за висше образование може да осигури по-плавен трансфер на знанията, за да отговори на променящите се нужди.

Осигуряването на приемственост със сигурност ще послужи като трамплин за по-лесна адаптация на новоприетите студенти и подготовка за обучение на университетско ниво, създавайки условия за подобряване на чуждоезиковото обучение. Съвместното усилие може да доведе до плавно преминаване от средно към висше образование, което е от полза както за учениците, така и за по-широката образователна система.

Чрез проучване на успешни международни модели, използване на технологии и пилотни експериментални програми могат да се открият ценни насоки и практически решения, като в крайна сметка трансформират структурата на чуждоезиковото обучение в полза на бъдещите поколения.

Благодарности и финансиране

Това изследване е финансирано от Европейския съюз – NextGenerationEU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект No BG-RRP-2.004-0008.

БЕЛЕЖКИ

1. Учебни програми по чужд език, в сила от учебната 2024/2025 г. <https://www.mon.bg/obshto-obrazovanie/uchebni-planove-i-programi-2/uchebni-programi-v-sila-ot-uchebnata-2024-2025-godina/chuzhd-ezik-ot-uchebnata-2024-2025/>
2. Foreign languages in upper secondary education in 2022, 10.04.2024 https://doi.org/10.2908/EDUC_UOE_LANG01
3. Портал за отворени врати, <https://data.egov.bg/>
4. Анкетата е проведена в рамките на проект BG-RRP-2.004-0008.

ЛИТЕРАТУРА

- ДАЧЕВА, С., 2019. *Интерактивните методи на преподаване в учебните комплекти по немски език за начален етап на основна образователна степен и за възрастни*. Във: *Филологически форум*, Т. 2020, № 2, с. 119 – 131.
- ПЕТКОВА, Г., 2020. *Съзнателното образование*. София: Звезди. ISBN 978-954-8697-82-8.
- ВЕСЕЛИНОВ, Д., 2020. *Нови предизвикателства пред съвременната лингводидактология*. В: *Чуждоезиково обучение*, Т. 47, № 1.
- Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка*. ДВ. бр.95 от 08.12.2015 г., издадена от министъра на образованието и науката. В сила от 08.12.2015 г. <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136697599>. последно посещение 22.12.2024 г.
- Наредба № 7 от 11.08.2016 г. за профилираната подготовка*. ДВ. бр.67 от 26.08.2016 г., издадена от министъра на образованието и науката. В сила от 26.08.2016 г. <https://lex.bg/en/laws/ldoc/2136903322>. последно посещение 22.12.2024 г.
- Правилник за приемане на студенти в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за учебната 2024/2025 г.* Заседания на Академическия съвет с протоколи № 5/31 януари 2024 г. и № 6/5 – 7 февруари 2024 г. СУ „Св. Климент Охридски“. https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/priem/priem_za_obrazovatelno_kvalifikacionna_stepen_bakalav_r_i_magist_r_sled_sredno_obrazovanie/kandidatstudentska_kampaniya_2024/pravilnik_za_priemane_na_studenti_v_sofijskiya_universitet_sv_kliment_ohridski_za_uchebnata_2024_2025_g. последно посещение 20.12.2024 г.

Acknowledgments & Funding

This study is financed by the European Union – NextGenerationEU, through the National Recovery and Resilience Plan of the Republic of Bulgaria, project No BG-RRP-2.004-0008.

REFERENCES

- COUNCIL OF EUROPE, 2020. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume*. Strasbourg: Council of Europe Publishing, ISBN 978-92-871-8621-8.
- DACHEVA, S., 2019. Interactive Teaching Methods in the German Language Teaching Sets for the Introductory Level of Primary Education and for Adults. In: *Philological Forum*, no. 2, 2020, pp. 119 – 131.
- DEMING, W., 2018. *The New Economics for Industry, Government, Education*. 3rd ed. Cambridge, MA: MIT Press.
- ORDINANCE No. 5 dated November 30, 2015 for Primary Education. *State Gazette*, no. 95, December 8, 2015. Issued by the Minister of Education and Science. Effective as of December 8, 2015. Available at: <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136697599> [Accessed 22 December 2024].
- ORDINANCE No. 7 dated August 11, 2016 for the Specialized Training. *State Gazette*, no. 67, August 26, 2016. Issued by the Minister of Education and Science. Effective as of August 26, 2016. Available at: <https://lex.bg/en/laws/ldoc/2136903322> [Accessed 22 December 2024].
- PETKOVA, G., 2020. *Conscious Education*. Sofia: Zvezdi. ISBN 978-954-8697-82-8.
- SOFIA UNIVERSITY, 2024. *Student Admission Regulation for the Academic 2024 – 2025*. Meeting of the Academic Council, Minutes No. 5/January 31, 2024, and No. 6/February 5 – 7, 2024. Sofia University “St. Kliment Ohridski”. Available at: https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/priem/priem_za_obrazovatelno_kvalifikacionna_stepen_bakalav_r_i_magist_r_sled_sredno_obrazovanie/kandidatstudentska_kampaniya_2024/pravilnik_za_priemane_na_studenti_v_sofijskiya_universitet_sv_kliment_ohridski_za_uchebnata_2024_2025_g [Accessed 20 December 2024].
- SPOLSKY, B., 2004. *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- VESSELINOV, D., 2020. New Challenges Before the Contemporary Linguodidactology. In: *Foreign Language Education*, vol. 47, no. 1.

RELATIONSHIP BETWEEN SECONDARY AND HIGHER EDUCATION AS A PROBLEM OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING IN BULGARIA

Abstract. This article examines the problems of foreign language teaching in secondary and higher education through the prism of the relationship between the two systems in Bulgaria. As it refers to secondary education, the article considers the difficulties that teachers and students face in acquiring foreign language competences, while in the case of higher education, it focuses on the unsynchronized preparation that students come with from secondary education. The authors' thesis is that these problems could be at least partially alleviated with more detailed normative regulation of the transfer of knowledge between the two stages of education. Thus harmonization between the two systems and mutual understanding of the challenges and issues faced by the other side would be achieved.

Keywords: linguodidactology; knowledge transfer; secondary education; higher education; foreign languages

Prof. Dr. Nikolay Bakalov, Chief Assist.

ORCID iD: 0009-0007-0344-356X
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
1504 Sofia, Bulgaria
Email: nbakalov@uni-sofia.bg

Milena Sahakian, PhD candidate

ORCID iD: 0009-0008-3522-3083
Sofia University "St. Kliment Ohridski"
1504 Sofia, Bulgaria
Email: msahakjan@uni-sofia.bg